

METODYKA ĆWICZEŃ

**PODSYSTEMU NIEMILITARNEGO
W SYSTEMIE OBRONNYM RP**

TEORIA I PRAKTYKA

METODYKA ĆWICZEŃ

PODSYSTEMU NIEMILITARNEGO
W SYSTEMIE OBRONNYM RP

TEORIA I PRAKTYKA

Redakcja naukowa
Waldemar Kitler

Warszawa 2024

Zespół autorski (2006 r.):

prof. AON, dr hab. inż. Waldemar Kitler: kierownictwo naukowe, wstęp; podrozdziały: 1.1; 1.2; 1.3; rozdział 3; zakończenie; bibliografia; załącznik 4 (projekt instrukcji)

płk mgr inż. Wiesław Molek: podrozdziały: 1.4; 2.1; 3.10; załączniki: 1; 2; 3

ppłk mgr inż. Sławomir Olearczyk: podrozdziały: 1.4; 2.1; 3.10; załączniki: 1; 2; 3

prof. AON, płk dr hab. inż. Jarosław Wolejszo: rozdział 3; załącznik 4 (projekt instrukcji)

dr inż. Bernard Wiśniewski: rozdział 2; podrozdział 3.10; załącznik 4 (projekt instrukcji)

Recenzenci (2006 r.):

prof. AON, dr hab. Józef Marczak

prof. dr hab. inż. Eugeniusz Nowak

Aktualizacja i uzupełnienie (2024 r.):

prof. dr hab. inż. Waldemar Kitler: redakcja naukowa, wstęp; rozdział 1; rozdział 2; rozdział 4; zakończenie; bibliografia; aneks (poradnik)

prof. dr hab. inż. Bernard Wiśniewski: rozdział 3

prof. dr hab. inż. Jarosław Wolejszo: rozdział 4

Recenzenci (2024 r.):

prof. dr hab. inż. Jan Posobiec

prof. dr hab. Robert Socha

Redaktor:

dr Zbigniew Moszumański

Projekt okładki i opracowanie graficzne: Servet Hoşaf

© Copyright by Wydawnictwo Towarzystwa Wiedzy Obronnej, 2024.

ISBN 978-83-68170-54-2

Wydanie II zmienione i zaktualizowane

Publikacja finansowana ze środków Towarzystwa Wiedzy Obronnej

Wydawca:

Wydawnictwo Towarzystwa Wiedzy Obronnej

ul. 11 Listopada 17/19, 03-446 Warszawa

e-mail: kontakt@two.edu.pl

Wydawnictwo Towarzystwa Wiedzy Obronnej znajduje się w wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe, ogłoszonym przez Ministra Edukacji i Nauki: poziom I – 80 pkt, Lp. 745, UIW – 75 200.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	8
1. ROLA I ZAKRES UDZIAŁU PODSYSTEMU NIEMILITARNEGO SYSTEMU OBRONNEGO RP W REALIZACJI ZADAŃ OBRONNYCH	17
1.1. Podsystem niemilitarny elementem systemu obronnego RP	17
1.2. Zadania obronne podsystemu niemilitarnego	36
1.2.1. Pojęcie i istota zadań obronnych	36
1.2.2. Klasyfikacja zadań obronnych podsystemu niemilitarnego	47
1.3. Problematyka ćwiczeń obronnych w podsystemie niemilitarnym z perspektywy stanów gotowości obronnej państwa	54
1.3.1. Gotowość obronna państwa – stan dotychczasowy i obecny	54
1.3.2. Gotowość obronna państwa – perspektywy	61
2. PRAKTYCZNE UWARUNKOWANIA ĆWICZEŃ OBRONNYCH W RAMACH REALIZACJI SZKOLENIA OBRONNEGO W POLSCE	68
2.1. Doświadczenia w latach 2004–2021	68
2.1.1. Program szkolenia obronnego	68
2.1.2. Plan szkolenia obronnego	74
2.2. Stan obecny	79
2.2.1. Szkolenie obronne	79
2.2.2. Rodzaje ćwiczeń obronnych	82
2.2.3. Organizowanie i prowadzenie ćwiczeń	83
2.2.4. Zadania organizatora ćwiczeń	85
2.2.5. Zadania koordynatora ćwiczeń	85
3. PODSTAWY PRAWNE ĆWICZEŃ OBRONNYCH W PODSYSTEMIE NIEMILITARNYM	94
3.1. Przepisy prawa powszechnie obowiązującego regulujące organizację ćwiczeń obronnych	94
3.1.1. Ogólne podstawy prawne w ujęciu retrospektywnym i kontekstowym	94
3.1.2. Sposób i rodzaj regulacji	98
3.1.3. Organizacja szkolenia obronnego w latach 2004–2022	101
3.1.4. Regulacje obowiązujące od 2022 r.	107
3.2. Organizacja ćwiczeń obronnych w świetle dotychczasowych doświadczeń	116
4. PODSTAWY METODYCZNE ĆWICZEŃ OBRONNYCH	120
4.1. Zasady metodyczne ćwiczeń obronnych	121
4.2. Cele i treści ćwiczeń obronnych	127
4.3. Czynności kierownika (kierownictwa) ćwiczeń i ćwiczących	131
4.4. Przygotowanie uczestników do ćwiczeń obronnych	138
4.5. Struktura kierownictwa ćwiczeń	142
4.6. Dokumentacja ćwiczeń obronnych	149
4.6.1. Dokumenty organizacyjne ćwiczenia	150
4.6.2. Dokumenty kierownictwa	151
4.6.3. Dokumenty ćwiczących	154

4.7. Przygotowanie ćwiczeń obronnych.....	156
4.8. Udział podsystemu niemilitarnego w ćwiczeniach organizowanych przez jednostki organizacyjne sił zbrojnych	161
4.9. Założenia ogólne prowadzenia badań podczas ćwiczeń.....	162
4.10. Formy ćwiczeń obronnych w podsystemie niemilitarnym.....	165
ZAKOŃCZENIE	180
BIBLIOGRAFIA.....	183
Aneks	191

WSTĘP

Dzięki możliwości uczestniczenia w różnego typu ćwiczeniach obronnych, międzynarodowych, krajowych, działowych, wojewódzkich i na niższych szczeblach, a także dzięki kontaktom z pracownikami komórek organizacyjnych prowadzących sprawy obronne w urzędach administracji rządowej i samorządowej, w tym wydatnej współpracy z właściwymi departamentami (biurami) w ministerstwach, wydziałami bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego w urzędach wojewódzkich oraz komórkami organizacyjnymi ds. obronnych w starostwach powiatowych i urzędach gmin, dostrzegliśmy pilną potrzebę przygotowania i opublikowania poradnika metodycznego dotyczącego organizacji ćwiczeń obronnych w podsystemie niemilitarnym. Stało się to możliwe przy wsparciu Wydawnictwa Towarzystwa Wiedzy Obronnej w 2006 r. Kolejne jednak nowelizacje ustaw i rozporządzeń w dziedzinie obronnej, w tym szkolenia obronne, oraz postęp dydaktyki w tym zakresie, a także oczekiwania praktyków zachęciły autorów do aktualizacji liczącego już 18 lat wydania i przedstawienia nowej edycji dzieła pt.: „Metodyka ćwiczeń podsystemu niemilitarnego w systemie obronnym RP. Teoria i praktyka”.

Celem niniejszego opracowania jest scharakteryzowanie uwarunkowań i założeń teoretycznych i metodycznych oraz przedstawienie projektu poradnika dotyczącego planowania i organizowania ćwiczeń obronnych podsystemu niemilitarnego¹ – w świetle najnowszych zmian prawnych i osiągnięć praktyki, nauki i dydaktyki szkolenia obronnego.

Dla realizacji celu głównego wyodrębniono cele szczegółowe, którym nadano następującą treść:

- cel teoretyczny: scharakteryzowanie uwarunkowań prawnych, organizacyjnych oraz podstaw metodycznych planowania i organizacji ćwiczeń obronnych podsystemu niemilitarnego w systemie obronnym RP;
- cel praktyczny: opracowanie poradnika metodycznego dotyczącego przygotowania i prowadzenia ćwiczeń obronnych podsystemu niemilitarnego w systemie obronnym RP – praktycznej formy realizacji szkolenia obronnego.

Wiedza naukowa i doświadczenie praktyczne członków zespołu autorskiego pozwoliły na dokonanie krytycznej oceny dotychczasowego stanu wiedzy merytorycznej i metodycznej w dziedzinie przygotowania i prowadzenia ćwiczeń obronnych w podsystemie niemilitarnym – zasadniczej części procesu szkolenia obronnego w państwie.

Doświadczenia z ubiegłego wieku dowodzą, że główny wysiłek ćwiczeń obronnych, zwanych ćwiczeniami w obronie cywilnej, dotyczył problematyki:

¹ Zwanego też układem pozamilitarnym lub pozamilitarnymi ogniwami obronnymi.

- przygotowania administracji państwowej i samorządu terytorialnego oraz pracowników aparatu wykonawczego do kierowania obroną cywilną i wykonywania określonych dla nich zadań w okresie pokoju; podwyższania gotowości obronnej państwa, co wiązało się z ochroną ludności, zakładów pracy, urzędów użyteczności publicznej oraz ratowaniem dóbr kultury w czasie wojny;
- przygotowania formacji obrony cywilnej do wykonywania zadań przewidzianych dla nich w planach obrony cywilnej na czas wojny oraz do-
rażnego działania w sytuacji nadzwyczajnych zagrożeń w czasie pokoju;
- przygotowania ludności do powszechnej samoobrony.

Ograniczenie szkolenia obronnego, a tym samym ćwiczeń obronnych, głównie do problematyki obrony cywilnej, a więc na rzecz przygotowania kadr do wykonywania zadań OC² było znacznym zawężeniem problematyki obronnej, której treści uwzględniano w trakcie ćwiczeń podsystemu niemilitarnego. Jest to o tyle znamienne zjawisko, że w owym czasie zadania obronne części cywilnej systemu obronnego państwa nie dotyczyły wyłącznie spraw obrony cywilnej, lecz obejmowały szerokie spektrum działań przewidywanych do realizacji w poszczególnych resortach, województwach i gminach, w gospodarce narodowej, a także przez tzw. organizacje polityczne i społeczne (inaczej – ogniwa polityczno-społeczne), które często nie były związane z obroną cywilną i nie miały z nią nic wspólnego. Były to m.in. zadania związane z rozwijaniem systemu kierowania państwem w czasie wojny, zaspokajaniem potrzeb sił zbrojnych, obroną terytorium kraju, tworzeniem i utrzymywaniem rezerw państwowych³, mobilizacją państwa, podwyższaniem gotowości obronnej i wiele innych.

Przełomową zmianą w polskim porządku prawnym, tworzonym na potrzeby obronności, była podjęta w 2002 r. decyzja polityczna o przeniesieniu dużej części dotychczasowych kompetencji Komitetu Obrony Kraju do Rady Ministrów. Rada Ministrów otrzymała wówczas zadanie „[...] zapewnienia funkcjonowania systemu szkolenia obronnego w państwie”⁴. Do zadania tego dołączono obowiązek uregulowania tej problematyki w drodze rozporządzenia, w tym do określenia podmiotów objętych szkoleniem obronnym, zadań w zakresie planowania i realizacji tego szkolenia, a także określenia, do których organów państwa należy realizacja tych zadań.

W tym czasie niektóre ustalenia dotyczące szkolenia obronnego, w tym ćwiczeń, można było znaleźć w różnych aktach prawnych (przyjętych wcześniej). Dotyczyły one przede wszystkim:

² Zob.: *Poradnik przygotowania i prowadzenia ćwiczeń w obronie cywilnej*, Sztab OCK, Warszawa 1994, s. 6.

³ Poprzednia nazwa (do 2010 r.) dzisiejszych rezerw strategicznych.

⁴ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 2002, nr 21, poz. 205 z późn. zm., art. 6 ust. 1 pkt 9.